

ANNA SEGHERS'İN *ÖLÜLER GENÇ KALIR* ADLI ROMANINDA NARSİSİZM VE
ÖTEKİLİK İZLEKLERİ

THE NARCISSISM AND OTHERNESS THEME IN ANNA SEGHERS' NOVEL
THE DEAD STAY YOUNG

САМОВЛЮБЛЁННОСТЬ И СЛЕДЫ ОТЧУЖДЕНИЯ В РОМАНЕ АННЫ
СЕГГЕРСА “*МЁРТВЫЕ ОСТАЮТСЯ МОЛОДЫМИ*”

Cihan TUNCER*

ÖZ

Bu çalışmada Alman Edebiyatının önemli yazarlarından Anna Seghers'in *Ölüler Genç Kalır* adlı yapıtı ele alınmıştır. Eser, Hitler'in etkisiyle Alman toplumunda görülen sosyolojik ve psikolojik değişimi yansımasıyla önem kazanmaktadır. Roman, Narsisizm ve Ötekilik bağlamında incelenmiş, roman karakterleri üzerinden narsistik ve ötekilik izlekleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Anna Seghers, *Ölüler Genç Kalır*, Öteki, Narsisizm, Nasyonal Sosyalizm, Hitler

ABSTRACT

This study explores one of the most important writer Anna Seghers' work called *The Dead Stay Young*. It is considered important as it reflects Hitler's impact on German society socially and psychologically. The novel was analysed in the context of narcissism and otherness and these themes were scrutinized through the novel characters.

Key Words: Anna Seghers, *The Dead Stay Young*, Otherness, Narcissism, National Socialism, Hitler

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется роман известного немецкого писателя Анны Сеггерс “*Мёртвые остаются живыми*”. Сушность произведения заключается в том, что в нём хорошо отражены изменения в психологии и социологии немецкого общества под гитлеровским влиянием. Роман рассматривается в контексте самолюбия и отчуждения.

Ключевые слова: Анна Сеггерс, мёртвые остаются живыми, чужой, самовлюблённость, национал-социализм, Гитлер.

---

* Araştırma Görevlisi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, cihantuncer@ardahan.edu.tr

Giriş

Sosyal çatışmaların temelinde Ben/Biz'den olmayan Öteki'ne veya Yabancı' ya karşı olumsuz tutumlar yatmaktadır. Kendini merkezde konumlandıran Ben "İnsan" olarak tanımlanırken, Öteki bu tanıma dâhil edilmeyerek "İnsan dışı" bir varlığa indirgenmektedir. "İnsan dışı" varlığa indirgenen Öteki vasıtasıyla Ben kendini psikolojik olarak "kirlenmişlik şüphesinden" kurtarma çabasıdadır (Gruen, 2014: 20). Bu tutum veya davranış biçimi narsisizme işaret eder. Nitekim narsistik kişiliklerin bir yandan kendilerini sürekli olarak olumlama ve onaylatma eğilimindeyken, diğer yandan zayıflık, başarısızlık, korkaklık vb. duygularını korunma adına çevresine yansıttığının altı çizilmektedir (Funk, 2013: 57). Bir bakıma narsistik birey kendi varlığını onaylatmak üzere bir Öteki yaratma zorunluluğu hissetmektedir. Kendilerinin önemleri, büyüklükleri ve yeteneklerine odaklanan narsistik kişilikler başkaları ile ilgilenmekten ve ilişki kurmaktan uzak olmaları ile diğer insanlardan ayrılırlar (Auchter und Strauss, 1990: 120). Fromm, "*kişinin kendi durumunu üstün görmesinin, bunun dışında her şeyden nefret etmesinin özünde kendine hayranlık yatar. "Biz" hayran olunacak durumdayızdır; "onlar" nefret edilecek durumdadırlar. "Biz" iyiyizdir; "onlar" kötüdürler*" (1990: 84) ifadeleriyle; narsistik benmerkezci psikolojinin ve Öteki algısının karakteristik özelliklerini betimlemektedir.

Narsistik kişilerin dış gerçekliği kendi narsisizmine uydurmaya çalıştığını ifade eden Fromm, bu bireylerin bazılarının da milyonların onayını alarak, narsisizminden kurtulmak yerine onu topluma yayma uğraşından bahseder. Fromm bu tip narsistik kişiliğe örnek olarak milyonları kendine inandırmış, fikirlerini benimsetmiş olan Hitler'i gösterir. Fromm, bireysel ve topluluk narsisizmden söz ederken, topluluk narsisizmin ortaya çıkması için bağnaz bir konuşmacı tarafından topluluğun ırk, din, siyasi parti vb. yüceltilmesi, her bir bireydeki narsistik özelliklerin bu yolla doğrulanması gerektiğini belirtir (1990: 77-81). Bu düşünceden hareketle Hitler'in Nasyonal Sosyalizm ideolojisini benimseyenler, Nazi ideolojini özümseyerek Nazileşen insanlar; narsistik bir topluluğu temsil ederler. Zira Hitler'i ve Nasyonal Sosyalizm ideolojisini benimseyenler, dönemin muhaliflere, asosyalere, özellikle de Yahudilere yönelmiş ötekileştirici eylemlerini onaylamakla aynı zamanda Hitler'in narsistik fikirlerini de onaylamış sayılmışlardır.

Narsisizmde yalnızca bireyin kendisinin, düşüncelerinin, onunla ilgili her şeyin ve herkesin gerçek olarak algılandığı, bunun dışında yani kendisiyle ilgili olmayan her şeyin ve herkesin önemini yitirdiği görülür (Fromm, 1993: 254). Hitler narsistik kişiliği ile Nasyonal Sosyalizm döneminde kendine karşı olduğu düşündüğü kişileri ortadan kaldırma, etkisiz hale getirmek için Öteki yaratma yolunu seçmiştir. Wachsman, Hitler döneminde kendi düşüncelerinde tasarladıkları halkın/Volksgemeinschaft* bütünlüğünü bozacak her kesimin acımasızca dışlandığını, topluma yabancılaşmış olanların temizlendiğini ifade eder. Hitler kendine tehdit olarak algıladığı siyasileri, sosyal olarak dışlanmışları ve ırksal olarak yabancıları özellikle Yahudileri toplumdan arındırarak tek tip bir toplum ülküsünü gerçekleştirmek istemiştir (112). Böylece Hitler kendince Alman ulusu yerine karar vererek; yarattığı Ötekilerden kendi siyasi kariyeri için tehlikeli olanları dışlamış ve baskı

* Volksgemeinschaft (= Halk Toplumu): Nasyonal Sosyalist düşüncenin merkezindeki kavramdır. Nasyonal Sosyalist düşüncenin karşısında yer alan siyasiler, Yahudiler, ırk öğretisine göre *değersiz ırktan* (minderwertige) olanlar bu halka dâhil değildir. Bu dâhil oluş ise Naziler tarafından belirlenmekteydi (Kammer und Barsch, 2006: 283-284). Bu yapıyla kavram kendinden olmayı ötekileştirici, dışlayıcı bir karaktere sahiptir.

altına almış, tasavvur ettiği Almanya ülküsü için değersiz ve önemsiz olarak gördüğü Ötekileri de toplumdaki arındırmıştır.

Ölümler Genç Kalır romanında olumsuz karakter yapılarıyla ön plana çıkan roman figürleri yani Naziler veya onlarla paralel düşüncede olanlar; narsistik ve ötekileştirici özelliklere sahip bireylerdir. İçselleştirdikleri Nazi ideolojisi söz konusu bireylerde kendilerini sürekli haklı, değerli ve üstün görme davranışlarında bulunmaya itmektedir. Anna Seghers'in *Ölümler Genç Kalır* adlı romanında narsisizm ve ötekilik izlekleri; irksal narsisizm, şiddet ve değersizleştirme alt başlıkları altında incelenmiştir.

Romanda Narsistik ve Ötekilik İzlekleri

İrksal Narsisizm

Anna Seghers'in *Ölümler Genç Kalır* adlı eserinde, 1918-1945 zaman aralığında geçen olaylar okuyucuya aktarılır. Seghers dönemin toplumsal yapısını; insanlarındaki zihinsel değişimleri, dönüşümleri sosyolojik ve psikolojik bir pencereden okuyucuya yansıtma çabasıdır. *Ölümler Genç Kalır* romanı, Weimar Cumhuriyeti döneminin insanları arasında hortlayan kutuplaşmaları yansıtması itibarıyla önem taşımaktadır. Anna Seghers romanın başlarından itibaren, okuyucu karşısına çıkardığı karakterler von Klemm, Wenzlow, Lieven ve Wilhelm Nadler üzerinden Weimar Cumhuriyeti döneminde meydana gelen politik istikrarsızlıklar ve güvensizlik nedeniyle bireylerin zamanla nasıl Nasyonal Sosyalizm düşüncesine evrildiğini göstermeye çalışır. Vatanseverlik ve fedakârlık ile kendilerini özdeşleştiren ve kendilerince edindikleri vazgeçilmez kimliklerle diğer insanları-kendileri ile düşünsel anlamda aynı paralelde olmayanları-karşısına almaları sonucunda; insanlar arasında Ben/Biz ve Ben'den/Biz'den olmayan biçiminde kendini gösteren ayrışmalar, kutuplaşmalar yaşanmaya başlanır.

Ölümler Genç Kalır' da Nasyonal Sosyalist düşüncedeki insanların zihinsel yapıları gösterilerek, Nazilerin bireysel psikolojisi okuyucuya sunulmaya çalışılır. Romanda Wenzlow karakterinin düşünsel ve ideolojik olarak kendiyi aynı doğrultuda olanları ülkesinin adeta vazgeçilmezi olarak değerlendiren, öteki insanlara göre ayrıcalıklı gören benmerkezci bir psikoloji içinde olduğu görülür. Wenzlow'un eşi de aynı düşüncededir. Diğer bütün insanlara karşı takındığı küçümseyici ve değersizleştirici tavır, kendine attığı aşırı önemden ileri gelmektedir. Yüceltilen Alman halkının bir parçası olmaları; kendilerini diğer insanlardan ve halklardan ayrıcalıklı duyumsamalarını gerektiren bir algının gelişmesine neden olmuştur:

“Kocasının, kendisinin ve arabadaki çocuğun adlarından başka mülkleri yoktu; bu adı da başka hiç kimse alamazdı çünkü asırlardır bu ailenindi. Bu ad çok eski bir tarihte, onuru ve cesareti yüzünden bir adama verilmişti ve onu taşıyan ve günün birinde taşıyacak olan kişiyi, aynı onurlu davranışı göstermeye mecbur ediyordu. Başka bir deyişle, her an hayatını dünyadaki en değerli şeye vermeye hazır olmalıydı; bu en değerli şey de vatanı. Biri küçük Mahlzhahn'a vatan nedir diye sorsaydı, gerçi kimse sormuyordu ya, o zaman vatan denilen şey kendi ince ve temiz vücudunda aynı kanı taşıyan, kocası ve kendisi gibi insanların özünü oluşturdukları halktır, cevabını verirdi herhalde. Yabancıları küçümser ve kuşkuyla karşılardı, tıpkı buğdayın kendisinin de ekme yapabileceğini açıklamaya çalışan mısırı küçümsemesi gibi. Ama küçük Mahlzhahn, ona kendisinin dışında, başka düşünceler açıklamak isteyen biriyle karşılaşmadı; çünkü çocukluğundan beri yaşadığı toplum, insanların büyük toplumundan özenle ayrı tutulmuştu” (Seghers 168).

Roman içerisinde aynı zamanda Hitler dönemi öncesinde aşırı sağcılarda kendini gösteren “üstünlük” psikolojisi de ele alınmıştır. Bu psikoloji narsistik kişiliğin kendine

hayranlığının bir dışavurumdur. Roman karakterlerinden Yüzbaşı von Klemm bir taraftan Almanları değerli olarak gösteren ve Alman imajını ön plan çıkaran tutumdayken, diğer taraftan Fransız ve İngilizleri aşağılayan ve olumsuzlayan, değersizleştiren bir davranış içindedir. Ticaret yaptığı ülkeler hakkında Wenzlow ile konuşurken, Almanların her yönden üstün niteliklere sahip olduğunu, diğer ulusların bu niteliklerden yoksun olduklarını ifade eder:

“İnsan ancak daha sonraları, şu koskoca ülkede tek bir travers yok ki şirketimizle bağlantılı olmasın lafının anlamını öğreniyor. Bu laf sadece para demek değil, binlerce çalışan için maaş demek değil. İktidar demek. Bu Almanların mucit ruhu demek, biz Almanlarının emeğinin gösterişsiz, pek dikkat çekmeyen sonucudur bu- ama formülü bulan kimyagerden tutun, ürünü talimatlara uygun olarak eksiksiz olarak üreten son işçiye kadar; bu emeğin içinde ruh, çalışkanlık, mükemmeliyet, sorumluluk duygusu vardır. Diyebiliriz ki bunlar ordumuzu hatırlatıyor. – Üstelik daha şimdiden, savaş henüz bitmediği halde, düşmanlar ürünlerimiz (Seghers 42) için deliriyor. Bak, çalışma masamda Fransız ve İngiliz şirketlerinin yığın yığın siparişleri. Kendi ülkelerinde bu ürünü bizimkinin yarısı kadar iyi yapamıyorlar. Tecrübelerimizi ele geçirmek için akıllarına getirmedikleri şeytanlık yok. Höchstlüler, en iyi şirketlerini Orta Almanya’ya taşıdılar, ticari casuslar oraya sızmakta zorlanıyor. Sızamadıkları yerlerde de patentlerimizi elimizden almak için müzakereler başlıyor” (Seghers 43).

Von Klemm’in bu düşünceleri etniklikle bağdaştırılabilecek bir “üstünlük” iddiasını akla getirmektedir. Zira Giddens, ırk kavramının biyolojik bir çağrışıma sahip olmasına karşın etniklik kavramının toplumsal boyutu olduğuna dikkat çeker. Etniklik kavramının ötekileştirici karakterini bünyesinde barındırdığına vurgu yapan Giddens; *“Etniklik kültürel pratiklere ve belli bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunur. Etnik grupların üyeleri kendilerini toplumda diğer gruplardan kültürel acidan farklı görür, karşılığında da diğer gruplar tarafından farklı görülürler.”* ifadelerini kullanır. Giddens aynı zamanda bazı toplumlar için kullanılagelen *“yönetilmek için doğmuş”, “tembel”, “aptal”* gibi değerlendirmelerin ise *“öğrenilmiş etnik farklılıklar”* olduğunu öne sürer (2000: 224). Bu bağlamda ele alındığında, von Klemm tarafından kullanılan ve Almanlar/Alman ordusu için sarf edilen *“ruh, çalışkanlık, mükemmeliyet, sorumluluk duygusu”* ifadeleri ise, diğer milletleri farklılaştıran ve ötekileştiren *etnik farklılıklar* olarak değerlendirilebilir.

Öğrenilmiş *etnik farklılıkların* diğer bir örneği ise romanda Wenzlow figüründe var olan önyargılarla kendini açığa vurmaktadır. Von Wenzlow’un Amalie halasına yazdığı mektubunda, Asya’da muvazzaf subay olarak bulunduğu sırada tanıştığı ve dost edindiği arkadaşı Çinli Han-sin Lian’ın, kendilerine ait bir arabayı alıp kaçtığından bahseder. Han-sin Lian’ın bu bireysel hatası, radikal ırkçı algıları kendinde barındıran Wenzlow tarafından; *“Anlamış gibi bu ırka güvenilmemesi gerektiğini de sık sık yazmama rağmen onun, vatandaşları arasında istisna olduğunu sanmışım. Şimdi üstlerimin, sözde seviyemize uygun olsalar da bu insanlarla fazla samimi olmamız gerektiğine dair uyarılarında ne kadar haklı olduklarını görüyorum.”* (Seghers 311) yorumuyla Asya ırkı ile ilişkilendirilerek Asya toplumuna mal edilir. Wenzlow’un diğer ırklara yönelik bu genellemesi; Wenzlow karakterindeki ırkçılığın kendini ön kabullerle açığa vurduğunu göstermektedir.

Romanda Nazi döneminin saplantılı biyolojik ırkçılık olarak nitelendirilebilecek “kafatası ölçümlerine” göndermede bulunulur. Romanda Hans’ın büyük ağabeyi Franz SS* birliğine girmek istemekte, ancak boyu, omuz genişliği, kafatası yapısı vs. özellikleri Nazi kriterlerine uymadığından birliğe kabul edilmemektedir. Franz da bu başarısızlığı için babasını suçlamaktadır, çünkü kendince askeri birliğe kabul edilmemesinin, yani vücut ölçülerinin *ari ırk** kıstaslarına uymasının nedeni biyolojik babasıdır. Vücut ölçülerinin ari ırka uymamasından dolayı kendisine yönelen güvensizliği ise Franz, fabrikadaki arkadaşlarının tutum ve davranışlarını Nazilere rapor ederek telafi etmeye çalışır. Bireyselliği hiçe sayan ve insanları belirli kalıplara sıkıştıran-biyolojik, düşünsel, davranışsal olarak- Nazi ideolojisi, görüldüğü üzere bireyleri kendi gerçeklerine inandırmayı ve bağlı kılmayı başarmıştır.

Nazilerin ırksal telkinleri insanlar arasında kafaların karışmasına, zihinleri kurcalamaya başlar. *Ölümler Genç Kalır* yapıtında Alman ırkının üstünlüğü konusunda kafası oldukça karışık Berthold ve Wenzlow’un kızı Anneliese gibi genç roman kişileri dikkat çekmektedir. Darwinizm de dâhil olmak üzere pek çok konuda bilgi sahibi olan ve Hitler gençliği üyelerini sorularıyla alt etmeyi başaran Berthold, zamanla kendi kendine sorular sormaya başlar. Başlarda tereddüt ettiği konularda kendinin de idrak edemediği gerçeklerin olduğu sonucuna varır.”*Hayvanların da ırkları yok muydu, maymun ırkları varsa, neden insan ırkları da olmasındı? Madem insan ırkları vardı, o zaman neden daha kötü ve daha iyi ırklar olmasındı? Aralarında Almanlar da en iyileriyse, en iyi ırkın arasında da birkaç en iyi insan vardı.*” (Seghers 330) Nazilerin ırksal kimlik oluşturma ülküsü ile zihni bulanık Berthold artık kendinden farklı olanları-Ötekileri- sorgulamaya başlamıştır. Aynı şekilde Anneliese adlı anlatı kişisi de her ne kadar da nasyonal sosyalist ideolojisinin, söylemlerinin kurbanı olarak romanda okuyucu karşısına çıksa da kafasını kurcalayan sorular vardır. Okul papazı ile ailesinin söyledikleri arasında adeta gelgitler yaşar Anneliese. Okul papazının, “*Tanrı önünde bütün insanlar eşittir*” sözü ve Nasyonal Sosyalist düşünce ile biçimlenmiş ailesi arasında sıkışmış kalmış, psikolojik olarak aidiyetini ve kimlerle özdeşleştiğini sorgulamaya başlamıştır:

Kız yavaş yavaş dünyadaki özel, ayrı benliğini hissetmeye başlamıştı. Tam da kendi benliğini yeni keşfettiği için, onu çoktan unutmuş olan yetişkinlere göre benliğinin çok daha fazla (Seghers 362) bilincindeydi. Eşsiz ve mutlak bu benliğin değerini yetişkinlerden çok daha iyi anlıyordu. Ayrıca zaten onu mutlak olarak teslim edebilirdi,

* SS (Alm. Schutzstaffel): Nasyonal Sosyalist egemenliği döneminde kurulmuş, toplama kamplarının idaresinden, kontrolünden ve ekonomi için faydalanılmasından sorumlu olan organizasyondur. 1925 yılında Hitler’in şahsi korumalığını üstlenmek için oluşturulan SS, 1929 yılında Adolf Hitler’in emriyle Heinrich Himmler komutasında Nasyonal Sosyalist partiye bağlı seçkin, itaatkâr ve ırka dayalı bir birliğe dönüştürülmeye başlanmıştır. Irka dayalı bir elit birlik olan SS oluşturulurken; üyelerin Alman kanını taşıyanlardan en iyileri olmalarına dikkat ediliyor ve değersiz olarak görülen Yahudi kanı taşımayan olmaları şartı aranılıyordu. Ayrıca SS üyelerinin ve eşlerinin 1750 yılına kadar olan geçmişlerinde atalarının Yahudi olmadıklarını kanıtlamaları isteniyordu. Ayrıca birliğe kabul edilecek olanların vücut ölçüleri dikkate alınıyor, duruşu, hareketi ve tutumuyla asker izlenimi uyandıran kişilerin alınmasına önem veriliyordu (Kammer und Barsch, 2006: 253-260)

* Ari ırk: Nasyonal Sosyalist ırk öğretisine göre; yabancı kanı karışmamış, kültür yaratan ve en üstün olarak görülen kuzey ırkına dayalı Almanları ifade etmek için kullanılan terimdir. Kast edilen yabancılar ise Yahudiler dışında Avrupa topraklarına ait olmayan unsurlardır. Kavramın kullanılmaya başlanmasıyla Yahudi inancına mensup olanlar, Sinti ve Romanlar, Slavlar ise değersiz ırka mensup kişiler olarak değerlendirilmişlerdir. (Kammer und Barsch, 2006: 21-22)

önce Hitler gençliğine, ne de olsa onu mutlak olarak kabul etmişti. Bencil ve samimiyetsiz oldukları için anne babasının mızızlanmalarından iğrenmişti. Babasıyla annesinin soylulara özgü o gururları saçmaydı. Irkıyla övünmekte belki öyleydi. Okul papazı Schröder ya haklıysa? Ya Tanrı önünde herkes eşitse? Doğru, Amalie hala da babası kadar gururluydu. Mutfakta ona yardım ettiğinde onunla birkaç konu hakkında konuşmak mümkündü. Ona papaz Schröder'in Tanrı önünde bütün insanların eşit olduğunu iddia ettiğini söylediğinde Amalie hala, "Evet, Tanrı önünde doğru," derdi. "Ama burada dünya üzerinde Tanrı bir düzen kurdu, ona uymalıyız. Öteki dünyada Hitler'in değil, Tanrı'nın sözü geçer, sadece onun." Bu duyunca yine bir sürü soru geliyordu aklına. Asla sarsılmaz görünen doğrular kuşkuyla karşılanırken; akla yatkın gelmeyen, açıklanamaz şeyler doğru olarak kabul ediliyordu. Kızın akli karışmıştı, bu dünya ve öteki dünya üzerine kesin bir karar veremiyordu (Seghers 363).

Ölümler Genç Kalır romanında, Almanların üstün ırk oldukları iddiasından kaynaklanan ve nihayetinde öteki halklara karşı ırksal bir aşağılama ve küçümseme ile kendini gösteren narsistik davranışlar göze çarpmaktadır. Alman ırkçılığının insanları kuşatmasıyla beliren bu olumsuz tutum, romanda Fransız ulusuna yönlendirilmiş olumsuz sıfatlarla kendini göstermektedir. Romanda spor öğretmeni, öğrencisi Helmut'a hasta ziyaretinde bulunur ve öğretmen ziyareti sırasında ırkçı telkinlerle Helmut'un zihnini yönlendirmeye uğraşır. Söylemleriyle öğretmen, Almanlığı yücelten ancak Fransızları değersizleştiren ırkçı söylemlerde bulunur:

"Spor öğretmeni hastanede onu ziyaret ettiğinde seviniyordu çünkü anlattıklarından hoşlanıyordu. Öğretmen ona Racine ile Corneille'nin kitaplarını getiriyor, Latin ve Cermen onur duygusu arasındaki farkları gösteriyordu. Bizlerde Führer'e sadakat varken onlar boş, soyut bir düşünceye sadıktılar. Ama bu bozuk iğrenç ırkta Corneille gibi Cermen izler de vardı. Helmut işte bu izi bulmalıydı. Her Almanın doğuştan sahip olduğu saf ırk duygusunu Fransızlar sadece yabancı ülkelerin sahnelerinde oynamaya cesaret ediyordu. Racine'nin "Brenice" oyunu, artık kendi kanlarını bile tanımayan Fransızlara bir sitemdi" (Seghers 401).

Seghers bu romanında aynı zamanda Nasyonal Sosyalizm döneminin okullarında uygulanan ötekileştirici ırkçılığa da göndermede bulunmaktadır. Helmut von Klemm'in vasisi amcası Klemm tarafından Führer Okulu'na kaydedilme sürecinde yaşananlar bu ırkçılığı gözler önüne sermektedir. Romanda Führer Okulu'na başvuru sırasında amca Klemm ile SS subayı arasında geçen diyalogla; ırkçılığın "değerli Alman kanı" söylemiyle biyolojik boyuta vardırılan yönüne dikkat çekilir:

"Bu ayrıcalıklı okulun öğrencileri hakkında her şey açıklığa kavuşturulmalıdır. Klemm, "Mahkeme önünde tanıkların verdiği ifadelerle sevgilisinin Gönüllüler Birliğinde görevli Bay von Klemm adında biri olduğu açıkça kanıtlandı. Helmut'un, bu ilişkinin yaşandığı dönemden önce, meşru bir evlilikte doğduğu, meşru babasının da kuzenim olduğu kuşku götürmeyecek biçimde kanıtlanmıştır." – "Kuzeninizin, şeceresi kusursuz gerçi ama meşru baba olduğuna dair nasıl bir kanıtınız var, peki?" – "Sevgili Bay von Lieven, ancak Kapp ayaklanmasından sonra alayı Ruhr'daki ayaklanmalara karşı görevlendirilince Ren bölgesine gelmiştir. Bu bağlantı mahkemede ispatlanmıştır." "Güzel, güzel. Ama Bayan von Klemm'in hayatının bu ilişkiden önce kusursuz olduğunu nasıl kanıtlayabilirsiniz? Aslında kökenine dair hiçbir kuşkunun bulunmadığı hayatı, bu kadının evlilik sadakatini pek dikkate almadığı sonucuna varılmasına izin veriyor. (Seghers 364) Mesele de bu. Führer'in öğrencilerinde tek bir damla değersiz kanın olmadığını garantilemek bizim işimiz" (Seghers 365).

Nasyonal Sosyalistler tarafından eğitim kurumu adı altında çocuklara ırkçılığı aşıl原因an örgütlerden başka bir tanesi de romanda Hitler Gençliği'dir. Wilhelm Nadler' in çocukları da bu gruba dâhil edilenler arasındadırlar; *“Sabahın erken saatlerinde tarım hizmeti tarafından köye tahsis edilen diğer oğlanlarla birlikte gamalı haç bayrağı köy meydanında direğe çekilirken hazırola duruyorlardı yoklamada. Bu oğlanlar için düzenli olarak yapılan dersten eve döndükleriyle Liese' ye, kıza ve küçük çocuklara devletin onlara ırklara ve üremeye dair öğrettiklerini gururla anlatırlardı.”* (Seghers 370) Eğitim kurumları bu yapısal işleyiş biçimiyle, Hitler'in tasavvur ettiği Almanya doğrultusunda; genç zihinlerin saflığını yitirdiği ve Nazi ideolojisi ile yeniden üretildikleri-zihinsel olarak dönüştürüldükleri- mekânlara dönüşmüştür.

Seghers, romanında özellikle ırkçılık bağlamında Nazilerin, insanlar arasında nasıl bilinçli olarak bir kesimin kendini “farklı, üstün” görmesini sağlayacak algılar oluşturduğunun altını çizmiştir. Lourau'nun *“devlet bilinçaltıdır”* derken siyasetin algılara, duygu, düşünce ve düşlere damgasını vurduğunu ifade eder (2001: 20). Bu bağlamda von Wenzlow ve von Klemm'in üstünlük iddiaları, Anneliese'nin kendini farklı hissetmesi ırkçı devletin insanların algılarına ve düşüncelerine etki ettiğini gösterirken, diğer taraftan biyopolitik devletin kurumsallaşmış ırkçılığı kendini romanda Führer Okulu ve Hitler Gençliği'nde göstermektedir.

Narsistik Şiddet

Ölümler Genç Kalır romanın kurgusu ölümle sonuçlanan bir şiddet olayıyla başlar. Bir ayaklanmaya katılmış ve bir polis yaraladığı gerekçesiyle, Erwin adlı komünist genç, yüzbaşı von Klemm'in emri üzerine başına kurşun sıkılarak öldürülür. Bu şiddet olgusunu, elbette sadece sıradan birine uygulanan şiddet olarak nitelendirmek doğru ve yerinde olmayacaktır. Erwin karakterine uygulanan şiddet de varlığı tehdit eden Öteki'nin sindirilmesi ve öldürülerek yok edilmesinde bir araç olarak değerlendirilmeli ve ele alınmalıdır. Buradaki ölüm varoluşsal bir karaktere bürünmektedir. *“Öldürme, kişinin var olduğunu ve bir başka varlık üzerinde bir etki yaratabileceğini algılamasının bir yoludur”* (Fromm, 1993: 315) derken Fromm, *ölümün* söz konusu varoluşsal karakter davranışına atıfta bulunur. Erwin figürüne yönelik öldürme eylemi aynı şekilde; varoluşsal üstünlüğe sahip olan askerlerin kendine karşı olduğunu düşündüğü insanlar üzerinde yarattığı bir etkidir.

İnsanların kendi ontolojik varlıklarına, çevre tarafından bir etkide bulunulduğuna dair bir görüş egemendir. Bu hâkim düşünceye paralel olarak insanlarda başarı veya başarısızlıkları çevresel faktörlere bağlama eğilimi kendini gösterir. Söz konusu başarısızlık olduğunda ise çevreye bağımlı olduğunu düşünen bireyde “dünyayı temelden değiştirme isteği” düşüncesi uyanır. Başarısızlığın nedenleri bireyin kendisinden-karakter, fiziksel vs.- kaynaklandığı fark edilse dahi çevreye yönelik suçlama devam eder. İlginç ve benzer durum aynı zamanda başarılı bireylerde de söz konusudur; başarılı kişilerde kendi yeteneklerinden dolayı elde edilen başarılar ise çevrenin katkısı ile gerçekleştiği izlenimi kendini gösterir. Her iki durumda olayların çevresel olarak değerlendirilmesi, bireylerdeki bilinçaltı düşüncelerle ilintilidir (Hoffer, 1980: 26-27). Naziler de savaştan yenilgi ile çıkılmasında Yahudileri sorumlu tutmakta, suçlamaktadırlar.

“Peki ya Naziler? Gerçi onların da sabit fikirleri vardı; komünistler sınıf mücadelesi derken onlar da Versailles Antlaşması ve ırk diyordu. Karşı çıkacağı pek bir şeyleri olmayan bu yaramaz ve şakacı çocuklar, uluslar arası Yahudilik hakkında beklenmedik bir anda uzun soluklu laflar edebiliyorlardı. Kaybedilen bu savaşın onun bu sefaletinden sorumlu olduğunu gayet iyi biliyordu; Yahudileri hiç mi hiç umursamıyordu. Hayatında hiç

Yahudi tanımamıştı ve onların şeytani güçlere sahip oldukları pek şüpheliydi. Ama sonuçta çıkartı olacaksa bu tür saçmalıkları görmezden gelebilirdi” (Seghers 167).

Narsistik karakterli toplumlarda veya bireylerde simgelerin-bayrağa, Tanrıya, lidere saygısızlık ya da toprağın veya savaşın kaybedilmesi- zedelenmesi öfke patlamaları ile sonuçlanmakta, öfkenin dindirilmesi saldırganın ezilmesiyle mümkün hale gelmektedir (Fromm, 1990: 89). Yahudilere yönelik öfkenin sebebi de kaybedilen savaştan sorumlu tutulmalarıdır. Roman karakteri Wilhelm Nadler de kendinden kaynaklanan başarısızlığını, Yahudilerle ilintileyen bir tutum içerisine girmiştir. Wilhelm Nadler karakterinin Yahudilere karşı yönelmiş nefret ve öfkesi tipik antisemit davranışları içermektedir. Yahudi düşmanlığına psikanalitik bir yöntemle yaklaşan Jean Paul Sartre, antisemit bireyin Yahudilere bakış açısına psikolojik olarak açıklamalar getirmiştir. Sartre'nin; *“Bir kişi, yurdunun mutsuzluğundan ya da kendi özel talihsizliğinden toplumdaki Yahudi elemanları sorumlu tutar, bu kötülükleri ortadan kaldırmak için Yahudilerin bazı haklarını kısmak, onları kimi ekonomik ve sosyal görevlerin dışında bırakmak; yurttan kovmak ya da büsbütün yok etmek düşüncesini savunursa, o kişinin antisemit görüşler beslediği söylenir”* (1998: 7) tespitleri önemlidir. Çünkü bu tespitler Yahudi karşıtı bireyin portresini çizmiş; antisemit bireyin mantığını ve düşünme biçimini ortaya koymuştur. Wilhelm Nadler'in de kendi varoluşu önünde engel, tehlike olarak Yahudileri görmesi, hayata tutunamayışının yegâne suçlusu olarak Yahudileri gerekçe olarak görmesi tipik antisemit psikolojisinin bir yansıması, dışavurumu olarak kendini açıkça göstermektedir.

Farklılıkların bir arada yaşamlarını sürdürmesini, öngörülen homojen bir toplum için bir tehdit algısına indirgeyen Nasyonal Sosyalistler, Yahudileri yaşamsal mekânlarının dışına- Almanya dışına- iterek mekânsal kopuşların yaşanmasına sebep olurlar. Romanda Yahudilerin giderek sistematik bir baskı ve şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Adeta bir cadı avı şeklinde ilerleyen bu süreçte mahrem mekânlarına/evlerine kadar girilmekte ve uygulanan kötü muamele artarak devam etmektedir. Yahudilerin çoğu ise toplama kamplarına gönderilir, çünkü onlar dünün “komşuları” iken şimdi Naziler açısından artık birer “Yabancı” olarak görülmektedirler; *“Ne yapıyorlar onları? diye sordu. –Polonya'ya götürüyorlar, orada yolumuza çıkmıyorlar. Yerleri de orası zaten.”* (Seghers 505).

Sevgi, şefkat, özgürlüğün yanı sıra yıkım, sadizm ve iktidar gibi tutkular da varoluşsal gereksinimler arasındadır. İnsanların kişiliğiyle koşullanması olan bu tutkular insanlara özgü yapılarıdır. Varoluşsal gereksinimler insanlarda ortak olmasına rağmen kişilerde bu tutkuların bazılarının baskın gelmesi olağandır. Sosyobiyolojik ilkelere dayanan bu varoluşsal tutkular; aynı zamanda Hitler de olduğu üzere yıkıcı, kıyııcı, yaşamı yok edici ve başkaları üzerindeki iktidar duygusu şeklinde kendini gösterebilir (Fromm, 1993: 24-25). Yahudiler hakkındaki sadistçe düşünceler, onların yaşamı üzerindeki sınırsız hükümlerinin bir dışavurumu olan “Kristal Gece” olayı Hitler'deki varoluşsal koşullanmanın Yahudiler üzerinde yoğunlaştığını doğrulamaktadır. Seghers romanında Yahudilere yönelik yıkıma; “Kristal Gece” olayına da göndermede bulunur; *“Yahudi mağazaları yakılıp yıkılınca ailesi hep beraber başka bir mahalleye taşınmıştı. Göç edecek paraları yoktu, ne Prag'a, ne de Paris'e. Özellikle de Nazilerin bas bas bağırdıkları Filistin'e gidecek paraları hiç yoktu. Çünkü oraya yolculuk en uzun, en pahalıydı. Bu yüzden de başka bir mahalleye taşınmışlardı, çünkü orada daha fazla Yahudi vardı.”* (Seghers 332). Seghers, bu romanında Yahudilerin Nasyonal Sosyalizm döneminde yaşanan şiddet olayları neticesinde içine girdikleri çıkmazı, çaresizlikleri ve yalnızlığa itilmişliklerini okuyucuya sunmuştur.

Değersizleştirme

Gerçekliğin negatif doğrultuda çarpıtılması esasına dayanan düşman imajı, “ötekiler hakkında yeterli gerekçeler olmaksızın olumsuz düşünme” şeklinde formüle edilebilir. Yaratılan bu düşmanlar olumsuz özellikleri bünyesinde barındırırlar, bu arada ötekileştiren grup kendi imajını pozitif sunmaktan da geri durmaz. Örneğin yaratılan düşman tehlikeli, kötü ve değersiz nitelikleriyle “bizim” değerlerimiz, varlığımız için bir tehlike oluşturur. Tehdîtâr tavırlarıyla insani vasıflarını yitiren düşmansa artık “canavar, şeytan” vb. şekilde tanımlanır (Sommer, 2004: 303-316). Benzer şekilde oluşturulan düşman imgesi, aynı biçimde Fromm’un topluluk narsisizminde/küme özseverliğinde de görülür. Fromm, “*kişinin kendi kümesinin özseverlik imgesi en yüksek noktaya çıkarılırken, karşıt kümenin değersizleştirilmesi en alt düzeye indirilir. Kişinin kendi kümesi, insanlık onurunun, dürüstlüğü, ahlakın ve hakkın savunucusu durumuna gelir. Öteki kümeyle şeytanca nitelikler verilir; o küme haindir, acımasızdır, zalimdir ve temelde insanlık dışıdır.*” (Fromm, 1993: 258) ifadeleriyle özsever grupların kendileri dışındaki insanlara karşı değersizleştirici tutumu ifade eder. *Ölümler Genç Kalır* adlı romanında değersizleştirilen kesimler genel itibarıyla Yahudiler, siyasi muhalifler ve Fransızlardır. Söz konusu gruplar hakkında bir takım olumsuz imajlar yaratılarak değersizleştirilenler ise özsever karakterli Nasyonal Sosyalist ve taraftarlarıdır.

Romanda Nazi ideolojisinin telkinleri ile özsever kitle tarafından siyasi muhalif olan komünistlere yöneltilen ithamlardan bahsedilir. Komünistlerin, devlete karşı düşmansı ve işbirlikçi bir tutum içinde oldukları özsever küme tarafından benimsenmiş ve içselleştirilmiştir; “*Kızıl köpekler havlarken ve ulurken cephe gerisindekiler kulaklarını tıkamasaydı, kimse bu kötü barışı kabul etmeye yanaşmazdı.*” (Seghers 48). İçselleştirilmiş “düşman” algısıyla dile getirilen bu türden söylemlerde; komünistlere yönlendirilmiş düşmansı duygular kendini göstermekte ve komünistlere karşı eylemsiz kaldıkları gerekçesiyle aynı zamanda halk da suçlanmaktadır. Lenore adlı anlatı kişinin “*Umarım kurşuna dizilmişlerdir; düşmanla dost olan güruha ders olsun*” (Seghers 84) ve Klemm’in “*Vatan sevgisi şu kızıklar için utandırıcı bir şeydi. Herkesin duygularını öyle yönlendirdiler ki, sanki zenginlere karşıymışlar gibi, bu sefer de diğer ülkelerin de yutmak istediği Fransızlara karşı*” (Seghers 152) şeklinde fikirlerini dışa vurmaları, siyasi muhaliflere yönelik düşmanca yaklaşımın; narsistik duygular olduğunu doğrulayan ifadelerdir. Romanda değersizleştirilen diğer bir kesim ise özsever Naziler tarafından “sömürücü” yakıştırılması yapılan Yahudilerdir.

Hitler döneminde dini dogmalar Nasyonal Sosyalist düşünce kılıfına uydurulmaya, Yahudilikle ilgili kısımlar çıkarılmaya ve ırkçılık ise din mertebesine yükseltilmeye çalışılmıştır. Bir kısım din adamı buna karşı bir tavır sergilerken, diğerleri bu görüşü savunmuşlardır (David, 1991: 93). Bilhassa ticari faaliyetlerindeki başarılarından dolayı düşman olarak algılanan ve bilinçlerde bu özellikleriyle yer edinen Yahudiler, tarih boyunca sömürücü, kan emici türünden yakıştırılmaya maruz kalmışlardır. *Ölümler Genç Kalır* adlı romanda Nazi papaz verdiği vaazda Yahudileri; Almanları sömüren kişiler olarak gösterirken, Tanrının cezalandırmasını ilahi bir adalet olarak niteler, bir bakıma “*kutsalla maskelenen*” (Korkmaz, 2008: 27) ötekileştirme için din Nazilerce araçlaştırılır:

“*Kutsal kitapta bir Yahudi’den söz edilir; bu adam tanrının mükâfatlandığı halkın sandığını-bilindiği gibi, içinde kutsal kitabın yasaları yazılıdır-taşıyan kutsal arabaya eşlik edermiş. Kutsal arabayı öküzler çekermiş; çünkü mükâfatlandırılmış halk, çiftçilik yapar, öküzleri araba çekmeleri için kullanırmış; tıpkı sizin gibi oğullarım, kızlarım. Ama bir keresinde bu öküzler tökezlemiş ve bu adam da düşebileceği endişesiyle sandığı tutmaya*

çalışmış. Tam o anda yıldırım çarpmış, ölmüş. Peki, neden yıldırım çarpmış, evlatlarım? Yahudi'nin sandığı korumaya çalışması övülesi bir davranış değil miydi? Kutsal kitap, diye konuşmaya devam etmişti Möbius gerilimi artırmak için bir ara verdikten sonra alçak ve etkileyici bir sesle, "Kutsal kitap, bize bu adamın ölümünü, bir görevi haksız yere geçirmek isteyen bir kişinin cezalandırılmasına örnek olarak gösterir." (Seghers 94).

Romanda Seghers aynı zamanda Almanya'da egemen ötekileştirici tutumun uluslararası boyutuna da vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Fransızlara karşı olan aşağılayıcı tutum romanda önem kazanmaktadır. Roman kişisi Helmut, Nazi ideolojisinin telkinlerinin yüklenmesi ile bireyselliğini yitiren genç kuşakların temsilcisidir. Helmut von Klemm'in eğitim aldığı okulda, öğretmenleri tarafından ona adeta yüklenen önyargılar- özellikle Fransızlara karşı - ve ideolojiler Helmut'un zihninde bir "düşman Fransız" algısı oluşmasına neden olur. Okulda SS subayı tarafından emirlere koşulsuz şartsız itaat etmeyi, Hitler'in emirlerini ilahi bir buyruk "*Führer'in kime yararı olduğunu sormak, hiç aklına gelmezdi, tıpkı inançlı bir insanın Tanrı'nın kime yararı olduğunu ya da Tanrı'nın kanatlı iradesini temsil eden bir baş meleğin, uçmadan önce bu irade iyi mi diye sormaması gibi.*" (Seghers 400) olarak kabul etmeyi öğrenir. Beden eğitimi ve yabancı dil öğretmenleri ise diğer öğrenciler için olduğu gibi Helmut için de vazgeçilmezdir. Öğretmenler ise öğrenciler ile kurduğu sıkı ilişkilerle ve bağlarla, öğrenciler üzerinde hâkim olma, onların bilinçaltına Nasyonal Sosyalist düşünceleri yerleştirme fırsatı olarak kullanırlar.

Fransızlara karşı deyim yerindeyse önyargılarla, nefretle programlanan Helmut, Ruhr bölgesinde Ense adlı bir köyde "*Yabancı kültürlerle sızabilmesi için önce kendi halk bilincini hissetmeliydi.*" (Seghers 401) bir Alman ailenin yanında bir süre kaldıktan sonra Fransa'ya gider. Paris'e gittiğinde ise önyargılarla dolu, "*Burada Almanya'nın en büyük düşmanı ve Avrupa'daki en bozuk ırk olan halkı kendi gözleriyle göreceği için adeta heyecan duyuyordu.*" (Seghers 402) olan Helmut, sıradan insanlarla ve hayatlarla karşılaştığında ise şaşkınlık duyar. Gezdikleri mekânlardan, sokaklardan etkilenir. Ancak Fransa'ya geliş amacı da kendisine aşılana *bozuk ırkı, düşmanı* tanımaktır. Fransa hakkındaki izlenimleri ise önyargıları ile paraleldir Helmut'un:

"Kızlara şaşkın şaşkın bakıyordu; ilk kez böyle kızlar görüyordu. İğreniyordu, şaraba da dokunamıyordu. Daha önce sevgilisi de olmamıştı. Şimdiye kadar iyi bir kızla tanışmamıştı, hele kötüsüyle hiç. Onun için böyle kızlar ancak düşman şehirde vardı, arsızca erkeklere bakan ve erkeklerin onlara bakmasına izin veren, şaraplarını erkeklerin kucaklarında içen kızlar. Helmut, böyle şeylerin ancak bozuk bir ırkta olabileceğine inanıyordu" (Seghers 403).

Ancak romanda ötekileştirilenler yalnız komünist/sosyalist ve Yahudilerle veyahut diğer uluslarla sınırlı değildir. *Ölümler Genç Kalır* yapıtında ötekileştirici genel bir söyleme rastlanmaktadır; "*Bu devlet benim devletim; ona varımı yoğumu adadım. Ona hayır diyen de benim düşmanımdır.*" (Seghers 346). Tarafsız olmayı imkânsızlaştıran bu söylemle Seghers; Nasyonal Sosyalistlerin kendilerini özdeşleştirdikleri devleti desteklemeyen-karşı olmasa bile- her kesimin Öteki "düşman" kategorisine dâhil edildiğine dikkat çekmiş, ötekileştirmenin belli bir ırka, sınıfa, görüşe değil, genel olarak Nasyonal Sosyalizme karşı olan tüm kesimlere yönelen bir tehdit olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç

Kendini önceleyen, merkezileştiren insanın Ötekileri yadsıması, onlara olumsuz özellikler atfetmesi sosyal çatışmaların ortaya çıkmasında belirleyici olmaktadır. Narsistik/özsever ve ötekileştirici bireylerde ortak olan davranış biçimi; karşı tarafı yererek

ve şeytani özellikler yükleyerek kendilerini, kendilik değerlerini yüceltmeleridir. Hitler döneminde Nasyonal Sosyalizm ideolojisinin karşısında duran kesimden insanların ötekileştirilmesi, dışlanması ve düşman ilan edilmesi Nazilerin narsistik bir yapıya sahip olduğunu doğrulamaktadır.

Seghers *Ölüler Genç Kalır* romanında, Nasyonal Sosyalist ideoloji ile biçimlenmiş bireylerin dünyasını okuyucuya aktarmıştır. Düşünsel ve eylemsel boyutlarıyla değerlendirildiğinde bu bireyler kendilerine atfettikleri aşırı önem, vatanseverlik, değerlilik vs. neticesinde karşılarındaki her kesimi değersizleştirme, aşağılama ve düşmanlaştırma yolunu benimsemişlerdir. Bu davranış biçimi; Fromm'un altını çizdiği *özsever/narsistik* Nasyonal Sosyalist toplumun yapısını yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

AUCHTER, Thomas und Laura Viviana Strauss (1990). *Kleines Wörterbuch der Psychoanalyse*

BUTLER, Judith (2005). *İktidarın Psikik Yaşamı*. Çev. Fatma Tütüncü, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

DAVID, Claude (1991). *Hitler ve Nazizm*. Çev. Hüseyin Boysan, İstanbul: İletişim Yayınları

FROMM, Erich (1990). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Çev. Yurdanur Salman ve Nalan İçten, İstanbul: Payel Yayıncılık

FROMM, Erich (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. Çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Payel Yayıncılık,

FUNK, Rainer (2013). *Ben ve Biz Postmodern İnsanın Psikanalizi*. Çev. Çağlar Tanyeri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

GASSET, Ortega Y (1998). *Tarihsel Bunalım ve İnsan*. Çev. Neyire Gül Işık, İstanbul: Metis Yayınları

GEÇTAN, Engin (2010). *Zamane*, İstanbul: Metis Yayınları

GIDDENS, Antony (2000). *Sosyoloji*. Çev. Hüsyin Özel ve Cemal Güzel , Ankara: Ayraç Yayınevi

GRUEN, Arno (2014). *Der Fremde in uns*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag

HOFFER, Eric (1980). *Kesin İnançlılar*. Çev. Erkil Günur, İstanbul: Tur Yayınları

JUNG, Carl Gustav (2005). *Dört Arketip*. Çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları

KAMMER, Hilde und Elisabet Bartsch (2006). *Jugendlexikon Nationalsozialismus*, Berlin: Rowohlt Taschenbuch Verlag

KORKMAZ, Ramazan (2008). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Ankara: Grafiker Yayıncılık

LOURAU, Rene (2001). *Bilinçaltında Devlet*. Çev. Işık Ergüden , İstanbul: Ayrıntı Yayınları

MANNHEİM, Karl (2009). *İdeoloji ve Ütopya*. Çev. Mehmet Okyavuz, İstanbul: De Ki Basım Yayım

SARTRE, Jean Paul (1998). *Özgür Olmak-Antisemit'in Portresi*. Çev. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları

SEGHERS, Anna (2012). *Ölüler Genç Kalır*. Çev. , İstanbul: Yordam Kitap

SOMMER, Gert (2004). “Feindbilder” , G. Sommer und A. Fuchs (Hrsg.), *Krieg und Frieden. Handbuch der Konflikt- und Friedenspsychologie* (S. 303-316). Weinheim: Beltz Verlagsgruppe

WACHSMANN, Nikolaus, “Dışlama Politikası: Nazi Devletinde Baskı, 1933-1939” Jane Caplan (Haz.), *Hitler Almanyası* (Çev.: İdem Erman), (s. 113), İnkılap Yayınevi, İstanbul 2012

YETİŞKİN, Ebru “Tarde’ın Toplum Yaklaşımı Açısından Kamuoyu ve Maduniyet”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 31 (Güz 2010) 1-28